

32 . Capidava | Comuna: Topalu | Județ: Constanța | Punct: Cetate | Anul: 2007

Anul: 2007

Cod RAN: 63063.01

Perioade: Preistorie, Antichitate, Evul Mediu

Epoci: Preistorie, Epoca bronzului, Hallstatt, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie, Epoca migrațiilor, Evul Mediu

Tipuri sit: descoperire izolată, amenajare/construcție

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Domestic, Religios, ritual și funerar

Autori: Zaharia Covacef, Ionuț Cătălin Dobrinescu, Maria-Magdalena Duțescu, Daniel Lucian Ene, Costin Miron, Ioan Carol Opreș, Zeno-Karl Pinter, Tiberiu Potârniche, Alexandru-Mircea Rațiu, Călin Dan Ștefan, Gabriel Stoian, Ioan Marian Țiplic, Claudia Urduzia

Instituții: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, Muzeul Național Brukenthal Sibiu

Rezumat

În timpul campaniei din 2007 s-au continuat cercetările arheologice în 3 sectoare intra muros (sectorul de E, sectoarele III și VI, VII) și alte două extra muros (sectorul VIII și X), precum și în punctul La Bursuci, situat în aval de Capidava. Și în 2007 a continuat proiectul de landscape arheologic în teritoriul-ului Capidavei antice, care depășește 200-250 km². Proiectul se desfășoară pe durata mai multor ani, implicând periegeze, cartări de situri și tumuli, realizarea de hărți digitale etc., toate integrate în GIS-ul sitului. A fost realizată cartarea a 8 tumuli și a altor 5 situri pe văile care se scurg înspre Dunăre, la S de cetatea de la Capidava (înspre satul Dunărea) și la E de aceasta (spre Băltăgești, Gălbiori).

Raport

Suprafața cercetată:

- cartare 8 tumuli, 5 situri în teritoriul Capidavei la S (înspre satul Dunărea) și la E (spre Băltăgești, Gălbiori) de cetate;

În vara anului 2006 fuseseră reluate preocupări mai vechi, de extindere a investigațiilor arheologice în microzona adiacentă sitului. Intenția noastră a fost aceea de a colecta informații noi din teritoriul Capidavei, prin cercetări de suprafață, măsurători topografice și săpături arheologice, urmărind, în final, definirea comunităților umane din trecut în relație cu mediul geografic, efectuând cercetări în punctul Valea Vlahcanara, unde fusese semnalată o villa rustica (?) (cca 800 m E de cetate, în linie dreaptă, coordonate - latitudine 44°29' și longitudine 28°06').

În august 2007 am continuat campania de cercetări de suprafață și explorări arheologice în teritoriul cetății Capidava prin desfășurarea unor activități de identificare în teren și cartare a siturilor ori monumentelor arheologice individuale existente în acest spațiu.

Scopul nostru a fost de a înțelege complex dezvoltarea cetății romane și apoi romano-bizantine ca un ansamblu de relații dezvoltate între situri contemporane (într-o evoluție cronologică cu sens) cu caracter specific și rol divers, de comunități, de monumente funerare, căi de acces și teritorii agricole ori teritorii exploatate pentru obținerea diferitelor resurse. În acest fel situl de mare întindere (în spațiu și timp) de la

Capidava, poate căpăta sens ca reper major într-un univers bine organizat și încheiat în mod direct sau indirect în jurul său.

Se urmărește, așadar, structurarea teritoriului adiacent cetății Capidava, pornind de la premisele organizării administrației romane, într-un peisaj arheologic cu sens istoric și social. Ansamblurile arheologice vizate de noi în acest sens sunt în primul rând cele de epocă romană, dar înregistrarea cartografică nu a omis niciun fel de sit identificat în teren.

Nu în ultimul rând, avem în vedere faptul că o corectă și completă evidențiere a siturilor va contribui, fără îndoială, la o mai bună protejare a acestora, în condițiile unei permanente amenințări reprezentate de lucrările agricole ori de amenajare a teritoriului ce se desfășoară în zonă.

Obiectivelor cu temă istorică le-am asociat interesul major al definirii și dezvoltării unei metodologii de explorare de suprafață pentru microregiuni istorice ori geografice bine conturate, axată pe cartarea monumentelor în teren și înregistrarea datelor primare în chip cât mai organizat și standardizat. Evidentă și necesară devine astfel componenta spațială a acestor informații, spațiul tridimensional geografic reprezentând mediul de integrare a tuturor datelor cu caracter arheologic. O parte din întrebările la care explorările noastre vor încerca să ofere răspunsul vor face referire tocmai la modul în care spațiul-teritoriu era amenajat, utilizat ori exploatat în antichitate.

Pentru această campanie obiectivele speciale de cercetare au vizat verificarea traseelor posibile de drumuri romane care legau cetatea Capidava de vecinătăți și de restul teritoriului din jur, precum și modul în care aceste căi de acces au contribuit la structurarea și dezvoltarea teritoriului, respectiv ridicarea de monumente funerare în apropierea drumurilor – fapt comun în toată lumea romană.

Instrumentul cel mai potrivit în această întreprindere care de altfel determină anumite aspecte ale obiectivelor cercetării este integrarea datelor într-un sistem de tip GIS (o bază de date cu referință spațială). Pentru ca sistemul să fie operațional am urmat două etape distincte de colectare și integrare a informațiilor.

Într-o primă fază am continuat un efort început în urmă cu 3 ani prin integrarea într-o platformă digitală a informațiilor topografice și cartografice (relief, cursuri de apă, drumuri actuale, localități actuale, situri de epocă romană semnalate sau presupuse, hărți cu informații satelitare legate de relieful regiunii, trasee presupuse de drumuri romane, planurile de detaliu cu monumentele din Cetate înregistrate în cadrul proiectului în ultimii 3 ani) construind astfel modelul tridimensional al reliefului din regiune, mobilând acest cadru cu elemente de interes științific și conturând deja posibile teme de investigație în teren.

În cea de a doua etapă am realizat măsurători în teren ale monumentelor arheologice.

Colectarea datelor spațiale s-a realizat pe trei paliere în funcție de scara geografică a ansamblului de interes arheologic. Astfel pentru relieful general al microregiunii am utilizat date obținute din misiuni satelitare de tip georadar. Pentru cartarea generală a siturilor am utilizat un sistem de receptoare gps geodezice cu corecție diferențială și algoritmi de postprocesare și transcalcul al coordonatelor, iar pentru detalierea situației topografice ori arhitectonice din cadrul diferitelor situri, într-o ordine a priorităților am utilizat echipamente topografice clasice (stația totală).

Tumulii au fost înregistrați prin următoare metodologie: pentru fiecare tumul a fost înregistrat un punct în vârf, patru puncte la baza tumulului corespunzătoare punctelor cardinale și patru puncte la o oarecare distanță de tumul, tot corespunzătoare punctelor cardinale. Acestea din urmă reprezintă punctele de stație din care au fost realizate, corespunzător, 4 fotografii de ansamblu ale tumulului. Din vârful tumulului a mai fost realizat un set de 8 fotografii menite să înregistreze orizontul vizibil într-un cerc complet de 360 grade. Siturile au fost înregistrate sub forma unui contur reprezentând perimetrul aproximativ al sitului determinat în urma unei evaluări primare de suprafață realizată în echipă de minim 7 oameni. Ca regulă generală, materialele arheologice identificate la suprafață în teren nu au fost colectate, ele au fost fotografiate și în cazurile considerate necesare li s-a înregistrat și poziția.

În campania din 2007 am urmărit în teren traseele posibilelor drumuri romane așa cum sunt ele sugerate în bibliografia selectivă ce însoțește prezentul raport, ținând cont și de situația topografică a regiunii. Astfel am preferat traseele de culme ca fiind cele mai potrivite pentru un drum antic (mai sigur decât un drum pe o

vale care până de curând, înainte de regularizările apelor, a fost frecvent inundată). Urmând aceste trasee am înregistrat tumulii vizibili în teren și restul siturilor identificate pe parcurs. Considerăm că aliniamentele de tumuli pot sugera prezența unor drumuri romane. Desigur acest lucru trebuie verificat mai ales în situația în care datarea tumulilor este neclară în lipsa unor excavații lămuritoare.

Regiunea investigată de noi a fost cuprinsă între Cetatea Capidava (la V) și Dealul Zăval (la E) și între valea Zăval la S și Dealul Calachioi (la N), aprox. o suprafață de 2800 ha. Am explorat traseul posibilului drum de culme spre Băltăgești și cel spre N spre Ulmetum.

În general, am observat că din imediata apropiere a unui tumul, mai ales din vârful, se observă în raza privirii încă una sau alte două movile. Astfel mergând din aproape în aproape am identificat în teren 8 tumuli, dintre care 3 foarte aplatizați. Toți tumulii au fost poziționați în puncte dominante din relief, pe culmi de deal cu vizibilitate largă. Dovadă a acestui lucru o reprezintă și localizarea în vârful a 4 tumuli a unor puncte topografice din care două puncte de referință în rețeaua geodezică națională.

O altă observație care se poate face este legată de prezența în apropierea unor tumuli mari a altor movile mai mici, eventual aplatizate.

Un lucru interesant este că tumulii 01, 03, 04, 07 au un diametru similar, aprox. 50 m și înălțimi variabile între 2 m și 7 m. Toți acești tumuli sugerează prin prezența pietrelor la suprafață și a formei în care s-au erodat mantalele, existența unei mantale de piatră aflată sub cea de pământ.

Remarcăm succesiunea tumulilor 01, 05 și 06 localizați aprox. din 2 în 2 km, pe o singură culme de deal, ce poate foarte bine să reprezinte traseul unui drum care ar fi legat Capidava de N teritoriului. Tot de acest traseu se poate conecta și tumulul care a acoperit mormântul cu cistă cercetat de C. Georgescu în anii 80.

Remarcăm de asemenea succesiunea tumulilor 01, 03 și 07 pe traseul unui posibil drum între Capidava și Băltăgești.

Mormânt în cistă

Am reidentificat în teren și am înregistrat cu precizie poziția mormântului în cistă de piatră săpat de Cheluță Georgescu în anii '70. Acesta se află în extremitatea Vestică a Dealului Capidava. Mormântul se află la aproximativ 1 km 180 m spre SSE în linie dreaptă, distanță măsurată de la Poarta de E a Cetății Capidava, pe un promontoriu înalt cu bună vizibilitate asupra Cetății, promontoriu stâncos ce face parte din faleză Dunării, chiar în locul unde pătrunde în lunca Dunării Valea Vlahcanara.

Cista, compusă din 6 blocuri de calcar, se poate încă observa bine în teren. Săpătura a ajuns practic la nivelul capacului, golind conținutul cistei, fără a săpa de jur împrejurul ei. Capacul acesteia realizat dintr-un sigur bloc masiv de calcar cu scoabele de metal folosite pentru fixare, bine păstrate, se află undeva la 10 m mai jos alunecat/aruncat spre vale de locul cistei. Vizibilă este și urma desfacerii capacului – acțiune ce a rupt o bucată din una din marginile sale (la cercetarea din anii '80 ai lui Valeriu Cheluță-Georgescu).

După aspectul terenului se poate sugera cu un grad ridicat de probabilitate că a fost vorba de un tumul poziționat într-un punct mai înalt al terenului. Se mai pot identifica și urmele secțiunilor prin care s-a cercetat mormântul (două secțiuni în cruce).

La aproximativ 100 m spre SE (spre șosea), pe pantă în jos, în pământul adus la suprafață de mușuroaiele de cârțiță am identificat mai multe fragmente ceramice cu aspect preistoric dintr-o epocă ce nu poate fi precizată. Pământul din jur ca și cel scos de sub pământ provine din depozitele de loess de culoare galbenă ce compun nivelul superior al unității de relief, fără a sugera existența unui strat format ca rezultat al activităților umane.

Tumulul 01 este amplasat pe malul răsăritean al Văii Vlahcanara pe Dealul Capidavei și mai este cunoscut sub numele de Movila lui Roșu. Are un d de 50 m și h de 5 m. Se află localizat într-o poziție dominantă pe o culme de deal, la aprox. 1,7 km de Cetate. Dealul se dezvoltă între două văi ce se varsă în Dunăre, Valea Vlahcanara la V și o valea Măndaia la E.

La baza tumulului în sectoarele sudice și estice se pot vedea la suprafață grupări de pietre din calcar de dimensiuni mici și medii, care ar putea sugera prezența unei mantale din piatră, posibilitate susținută și de

felul în care s-a erodat mantaua din pământ a movilei: s-a păstrat o porțiune mai lată spre bază, mai puțin erodată deci în comparație cu vârful movilei care s-a subțiat. Existența unei baze dure din piatră poate să explice aspectul de „piesă de șah” pe care îl are tumulul.

În apropiere de Tumulul 01, la 140 m V se poate observa în teren o mică denivelare, posibil un tumul aplatizat denumit Tumulul 02. este o realitate atestată pentru diferite epoci și în numeroase situri cu caracter funerar, că prezența unor monumente tumulare mari, adevărate repere în peisaj, duce la ridicarea de monumente noi de jur împrejurul lor. Uneori se asociază tumuli din epoci despărțite în timp de milenii.

Din apropierea movilei 01 este vizibilă spre Est o alta. Aceasta a fost denumită Tumulul 03, cunoscută sub denumirea de Movila Mandaia. Acesta se află față de tumulul 01 la o distanță de 950 m spre E și deci la 2,650 km E de Cetatea Capidava. Are un d de 55 m și h de 7m. Erodarea mantalei sale sugerează în aceeași manieră mai sus descrisă, prezența pietrei la baza movilei. Piatra (calcar) este vizibilă la suprafață în sectoarele Estice.

În zona de S la baza tumulului au fost identificate un fragment mic de marmură și două fragmente ceramice de epocă romană, lucrate la roată din pastă bună, roșii, bine arse. Și movila 03 se află localizată într-un punct dominant pe o culme de deal cu bună vizibilitate. În sectoarele sale de NE și SE în mantaua movilei se pot observa urmele unor intervenții (excavații). În vârful acestui tumul se află un punct topografic.

Din vârful movilei 03 s-a observat spre N prezența în teren a altui tumul – Tumulul 04. Acesta a fost identificat la 1,8 km spre N de Tumulul 03, respectiv la 3,57 km de Cetatea Capidava, pe aceeași culme de deal pe care se află și Tumulul 01, la 2,28 km de acesta. Tumulul 04 are d de 50 m și h de 3 m. Din vârful său sunt vizibili tumulii 01 și 03. La suprafață se pot observa pietre pe partea de SV și V. La baza tumulului spre Sud s-a identificat un fragment de amforă probabil romană. În vârful acestei movile se află un punct topografic semnalizat cu structură înaltă metalică, reprezentând punctul de referință Capidava, de ordin 4, din rețeaua geodezică națională.

La 60 m spre S de Tumulul 4 credem că se află o movilă aplatizată (Tumulul 05) cu d de 30 m, înregistrând diferențe de nivel de aprox. 50-70 cm, față de terenul din jur.

La 2,090 km spre NNE de tumulul 04 se află Tumulul 06, pe aceeași culme de deal cu movila 01 și 04. Acesta este însă aplatizat și nu pot fi precizate alte detalii. În acest punct se află o bornă topografică. Se află într-o poziție dominantă în teren cu bună vizibilitate spre S și E (de aici poate fi observat, atunci când atmosfera este clară, podul de la Cernavodă). Din acest punct se poate observa spre SSE o serie de movile pe culmea de deal aflată imediat la S de localitățile Dunărea și Băltăgești. Pe această culme de altfel, în baza de date a rețelei geodezice naționale există patru puncte de referință, dintre care 3 conțin în denumirea lor și cuvântul movilă: Movila Baniei, Movila Fântâna de piatră, Movila Tomescu.

La 2,741 km distanță spre E de tumulul 03, pe următorul deal, Dealul Zăval, se află doi tumuli - Tumulul 07 și Tumulul 08 aflați la distanță de 40 m unul de celălalt. În vârful movilei 07 se află un punct de referință de ordinul 3 din sistemul geodezic național - Movila lui Moș Costache. Movila 07 are d. de 53 m și h de 2 m. La suprafața sa sunt vizibili bolovani de calcar.

Tumulul 08, localizat la 40m SE are d. de 60 m și înălțime de 1,50 m. Pe suprafața sa mult aplatizată de lucrări agricole și de amenajarea unui drum s-au identificat câteva fragmente de perete ars de lut (chirpic).

Situl 01

La 1,3 km în interiorul văii Zăval, într-o viroagă de aprox. 10 m L, 3 m l și 2 m ad., am identificat urmele unui strat de cultură de culoare cenușiu-gri, cu textură granulată, cu o grosime aproximativ de 0,80 m, bine individualizat față de depozitul de loess galben aflat în zonă. Pe nivelul inferior al acestui strat se văd fragmente ceramice și oase, indicând existența unui posibil nivel de călcare. Ceramica este lucrată la roată, romană. Viroaga se află imediat la baza dealului ce coboară spre V în Valea Zăval, curgând pe direcția E-V.

În fundul acestei viroage am observat urmele unui cuptor săpat în lutul viu cu cupola prăbușită, din care se păstrează urmele pereților groși bine arși, cu formă arcuită, în care erau prinse cioburi mari romane. Cuptorul pare să aibă două camere, una mai mare, una mai mică, ambele circulare. Camera mai mică (cel puțin pare mai mică deoarece este prinsă în peretele de lut) are peretele sudic căptușit cu cărămizi mari arse

de pământ foarte probabil romane (se pot vedea două) și are fundul mai sus decât fundul camerei mari cu 20 cm.

Cuptorul se află la -1,95 m adâncime față de nivelul vegetal actual și la -1,20 m față de nivelul inferior al stratului de cultură amintit. Camera mică are h de 43 cm și cea mare 55 cm. Cărămizile au dimensiuni standard: L de 15 cm, l de 9 cm, gr. de 5 cm. D camerei mici are 62 cm și d camerei mari are 95 cm. Grosimea peretelui ars are de 8 cm. Pereții sunt erodați treptat, având înălțimea cea mai mică păstrată spre vale. În aceste condiții nu este foarte clar dacă ceea ce pare a fi gura cuptorului în partea dinspre vale este chiar gura sau este doar rezultatul eroziunii. Acest complex a fost curățat și fotografiat apoi acoperit cu folie și pământ pentru a-l proteja.

Pe platoul aflat deasupra viroagei s-au identificat numeroase fragmente de cărămizi romane. Vizibilitatea pe acest platou a fost în general foarte redusă, pământul nefiind lucrat de mult timp și acoperit cu iarbă de pășune, cu greu se pot observa fragmente ceramice la suprafață.

Situl 02

La 200 m spre N de punctul Sit 01 în interiorul văii Zăval tot la baza dealului lângă vale, într-o ruptură de mal s-au putut observa mai multe fragmente ceramice romane, printre care fragmente de amforă cu caneluri din pastă albicioasă nisipoasă. În această ruptură se văd sub vegetal 0,30 m grosime de strat gri cenușiu granulat cu pigmenți.

Situl 03

La 4 km S de cetate pe primul platou aflat la SE de vărsarea văii Zăval în Dunăre (extremitatea vestică a Dealului Zăvalului) am identificat o suprafață de aprox. 10 ha de pe care am recoltat foarte multe fragmente ceramice de epocă romană timpurie, în special amfore, dar și cărămizi și pietre. Tot din acest sit au fost găsite la suprafață un vârf de săgeată din bronz cu trei aripioare și tub de înmănușare, precum și câteva fragmente ceramice decorate cu firnis negru care sugerează și o prezență umană mai timpurie, posibil getică în aceste locuri. Considerăm situl ca fiind foarte bogat în material și considerabil de întins.

Situl04

La 1 km N de cetate pe un platou ridicat la NV de valea Vlahcanara, pe dealul Calachioi, am identificat de asemenea o aglomerare importantă de fragmente ceramice romane timpurii și târzii, cărămizi romane și pietre.

Situl05

Situl de epocă romană timpurie cercetat în 1985 de Z. Covacef și apoi reluat în 2006, situat pe un platou în interiorul Văii Vlahcanara1. [Ioan C. Opriș, Maria Magdalena Duțescu, Dan Ștefan]

Informații suplimentare online

[Raportul 4030 din cronică.cimec.ro](http://raportul4030.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.hartă.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
